

IN MEMORIAM DÁVID ANDRÁS

Barátainak, munkatársainak, tanítványainak népes tábora augusztus negyedikén vett végső búcsút a hatvanegy éves dr. Dávid Andrástól, a jugoszláviai magyar értelmiségi társadalom, a hazai magyar tudományos és közélet, a kulturális és irodalmi világ egyik kiválóságától; a korán nyugállományba kényszerült, de soha el nem nyugvó szellemtől, aki a sok és szerteágazó feladat vállalásának erejét meghaladó módon szinte utolsó percéig igyekezett eleget tenni. A sok közül elég talán csak egyet említenünk, ezzel jelezvén, mi mindent vállalt magára még akkor is, amikor már önmaga előtt is nyilvánvaló volt, hogy azzal saját pusztá létét is kockára teszi: szó szerint mások fizikai támogatásával, kimerítő utazgatás nehézségeit is vállalva látta el oktatói teendőit a belgrádi egyetem magyar tanszékének tanáráként. Nem szólván ezúttal az iskolarádióban tartott előadásorozatairól, a tankönyvírás és -szerkesztés terén végzett munkájáról, a belföldi és külföldi tudományos tanácskozásokon való aktív részvételéről, a tudományos kutatás iránti kötelezettségeinek teljesítéséről, irodalmi kultúránk előmozdításának érdekében végzett egyéb tevékenységeiről.

Annak idején, hatvanadik születésnapja alkalmából a Nyelvművelő Egyesület arra kért, hogy méltassam dr. Dávid András munkásságát. Azért a Nyelvművelő Egyesület, mert a fentebb említett tevékenységi területeken és másféle munkájának végzése során is egyik állandó és talán legfontosabb gondja volt az anyanyelv gondozása, ápolása. Többek között mint a Tankönyvkiadó Vállalat vezetője, egyetemi tanár, tankönyvíró, szerkesztő, műfordító stb. szerzett kétségtelen érdemeket a nyelvművelésben.

Elkészült hát a születésnapjára laudáció, amely azonban nem hangzott el a kitűzött időpontban, de aztán sem, soha. Ő maga kérte, hogy hagyjuk jobb időkre („Majd, ha kitavasodik”, „Majd, ha erőt gyűjtök hozzá”, „Ha jobbra fordul az állapotom”). Ez volt az oka annak is, hogy a köszöntő méltatásból búcsúztató lett, s hogy Dávid András érdemeinek a felsorolása ma fájdalmasan más hangsúlyt kap, de mindenképpen mély főhajtásunktól kísérve. De főként

azért szeretnénk változtatás nélkül, eredeti formájában közölni e rég megírt szöveget, mert előttünk, barátai, munkatársai, tanítványai, közeli jei előtt az élő, a tevékeny, az alkotó Dávid András alakját idézi meg, mi pedig ezt akarjuk emlékezetünkben megtartani mindaddig, míg magunk is az emlékezés tárgya leszünk.

*

A civilizált társadalmak szép és ápolásra érdemes hagyományai közé tartozik, hogy a munkás emberi élet egy-egy állomásán (amire egyébként is oly könyörtelenül figyelmeztet mindannyiunkat önpusztító találmányunk, a kalendárium) egy percre megállítjuk az óra mutatóját, hogy összegezzünk, hogy tanulságokat vonjunk le, hogy mérlegre tegyük az élet épp akkor záruló szakaszát. S azért is, hogy megtervezzük az utat az eljövendő időkre. Szép ez a hagyomány, mert humánus értékek megbecsülésének a jele, s ápolásra érdemes, mert alkalmat nyújt, hogy ismételten megnevezzük azokat az erkölcsi értékeket és eszményeket, amelyeket követendőnek tartunk közösségünk életében. Bármennyire komolyak és elgondolkodtatók is a magunkba szállás e percei, mégis van bennük valami fölemelő és megnyugtató, persze csak abban az esetben, ha a mérlegkészítés eredményes és tartalmas pályaszakaszt zár le. S különösen akkor, ha az, akit érint, megértette az idők szavát, együtt tudott lépni a történelemmel, ami nyilvánvalóan nem annak vak követését, a hozzá való alkalmazkodást jelenti, hanem sokkal inkább a tudatos sorsvállalást, másképpen mondva azt, hogy az illető lépéseit egy történelmileg egyre fölismerhetőbb, térben és időben egyre azonosíthatóbb és körülhatárolhatóbb kulturális és nyelvi közösséghez való tartozás tudata irányítja.

Aki csak egy kissé is ismeri a ma hatvanéves Dávid András életét, s ha csak főbb vonulatait illetően is tájékozott a munkásságában, leginkább pedig azok, akik tisztában vannak kutatómunkája eredményeivel, olvasták könyveit és publikációit, azok tudják, hogy ez a föltételes megállóhely éppen az itt jellemzett tartalmas életpálya betekintésére nyújt alkalmat, így aztán azzal is tisztában vannak, hogy ez a néhány szó korántsem szokványos, szóvirágos születésnap felköszöntő szöveg, legfeljebb ha egyféle kalauz annak értelmezéséhez, kísérlet az életmű esszenciájának a megfogalmazására.

Semmi sem lenne könnyebb, mint ha a fönt említett mérlegkészítés és összegezés feladatát akként fognánk fel, hogy egyszerűen hivatkoznánk Dávid András személyi bibliográfiájának az adataira és mutatószámaira: ez idő alatt ennyi monográfia, disszertáció, tanulmánykötet, tankönyv, irodalomtörténeti értekezés, komparatistikai tanulmánygyűjtemény, nyelvtani, stilisztikai, művelődéstörténeti szakdolgozat, esszé, műfordítás, beszámoló került ki alkotóműhelyéből, s bizonyára még igen sok egyetemi előadás, értékelő, elemző összefoglalás, recenzió s egyéb, szakmai és hivatali feladatból készült szöveg, amit azonban még a legpedánsabb bibliográfiák sem jegyeznek, mert – ahogy

mondani szokás – belső használatra készültek, holott éppúgy tekinthetők magas szellemi teljesítménynek, mint a publikus szövegek, amelyek sokszor csak mint ilyenek kapnak helyet a bibliográfiákban.

Hogyha azonban az ember szellemi teljesítményeit akarjuk összegezni, annak jelentésére akarunk rámutatni, akkor nem e mennyiségi mutatókra kell a figyelmünket irányítani, hanem arra, hogyan valósulnak meg, miképpen realizálódnak s egyáltalán jelen vannak-e életének gyakorlatában azok a humánus és intellektuális tartalmak, a felhalmozott lelki és gondolati értékek és minőségek, amelyeket munkáiban a szerző megfogalmaz. Dávid András esetében válaszunk egyértelmű: mintaszerűen és példaértékűen. Mert valóban: csakis ép, integer szellem, csorbíthatatlan jellem, egyszersmind azonban képlékeny és receptív lélek képes az övéhez hasonló módon és mértékben nemcsak föltétlen birtokosa maradni, hanem alkotó és továbbfejlesztő művelője is lenni saját örökölt nyelvének és kultúrájának, s egyidejűleg a lehető legmagasabb szinten magába fogadni az alkalom és a körülmények folytán tágabb térben és dinamikusabban érvényesülő kultúrákat.

Dávid András mindmáig ezt az integrált, szerves egészet alkotó kultúraeszményt, ennek a hitét vallotta magáénak. Tartozunk azonban az igazságnak azzal is, hogy megállapítjuk: közéleti szereplésének nagyobb felében számos felelős funkcióját olyan társadalmi és politikai körülmények között látta el, amelyekben a mindenkori hatalom deklarálta ugyan az együtt élő népek kultúrájának fent leírt eszméjét, annak megvalósítására azonban már kevesebb gondot fordított. Anyagi feltételek, alkalmas szakemberállomány, de nyilván az eltökélt szándék is hiányzott a meghirdetett elvek valóra váltásához. Emiatt aztán az ilyen feladat exponense a meghagyások ellenében saját legjobb tudása és belátása szerint volt kénytelen érvényt szerezni az említett elvi álláspontoknak, sokszor súlyos idegpróbák, megterhelések és feszültségek árán. Bízvást mondhatjuk tehát, hogy ha Vajdaság szellemi és kulturális életének iránymutató köreiből, azok magatartásában és tetteiben minden szinten és közegben legalább megközelítőleg is az övéhez hasonló fokon és őszinteséggel jutott volna kifejezésre az óhaj az itt élők emberi és nemzeti értékeinek, nyelvének és kultúrájának kölcsönös megismerésére és megbecsülésére, úgy tartományunk autonóm, belső képződményű, endogén szellemisége és eszmei kompaktsága már régen nem lenne zugpolitikusok vadászterülete, kétes szándékú alkotmányjogászok meddő vitáinak a tárgya és büvészmutatványainak gyakorlótere, hanem lenne gondozott, sokoldalúan kimunkált és egységes európai kultúrtáj, földrészünk fejlett anyagi és szellemi régióinak párdarabja, Janus Pannonius megvalósult álma, minden itt élő nép szellemi otthona. Legyen ennek valóra váltása Dávid András fáradhatatlan törekvéseinek legnagyobb dicsérete is.